

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความสำคัญและที่มาของปัญหา

สืบเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม ทำให้โลกไร้พรมแดน การติดต่อสื่อสารของประชากรโลกเป็นไปด้วยความรวดเร็วใกล้ชิดยิ่งขึ้น การเรียนรู้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ แนวคิด ทัศนเศรษฐกิจ ระบบอบการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสการเมืองระบอบประชาธิปไตย เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นระบอบการเมืองที่ปกครองด้วยหลักนิติธรรม (Rule of Law) รัฐที่เชิดชูประชาธิปไตย รัฐนั้นจึงได้ชื่อว่า นิติรัฐ (Legal State) ซึ่งให้การยอมรับและเคารพศักดิ์ศรีคุณค่า สิทธิ เสรีภาพของความเป็นมนุษย์ และธรรมนูญการปกครองแห่งรัฐนั้น คือหลักประกันคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนสิทธิมนุษยชน และหากรัฐใดไม่เลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตยแล้ว ยังกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน คุกคามสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รัฐนั้นจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ ตลอดจนถูกปฏิเสธที่จะมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้าและการลงทุน อีกทั้งยังถูกเรียกร้องให้ยุติการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

หลักการเคารพศักดิ์ศรี สิทธิเสรีภาพ ความเป็นมนุษย์นั้น หมายรวมไปถึงสถานภาพของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะตกอยู่ในฐานะใด ย่อมได้รับการคุ้มครองซึ่งจะถูกละเมิดเสียมิได้ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นประชาชนคนธรรมดา ผู้ต้องหา และนักโทษก็ตาม ย่อมต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ กระแสความตื่นตัวในหลักการดังกล่าวมานี้ ได้มีอิทธิพลต่อการเมือง การปกครอง ต่อแนวคิดของปวงชนชาวไทยด้วย จนกระทั่งได้เกิดแนวคิดการปฏิรูปการเมือง มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2539 ได้บัญญัติให้สภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ประกอบด้วย สมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งจากรัฐสภาจำนวน 99 คน มีหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิรูปการเมือง สภาร่างรัฐธรรมนูญจึงได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และได้ประกาศใช้โดยมีผลบังคับใช้ มาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2540 นับว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นี้เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 ของประเทศไทย โดยมีสาระสำคัญเป็นการ

ส่งเสริมและคุ้มครองให้เสรีภาพแก่ประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ ตลอดจนปรับปรุงโครงสร้างการเมืองให้มีเสถียรภาพยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นี้ เป็นที่ยอมรับกันว่า เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างมากที่สุด มีความเป็นประชาธิปไตย และมีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นความพยายามที่จะสร้างระบบการบริหารการปกครองที่ดี การให้สิทธิพื้นฐานแก่ประชาชนมากขึ้น การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจร่วมกับภาครัฐ การสร้างระบบการเมืองการปกครองที่โปร่งใส และสามารถถูกตรวจสอบได้โดยประชาชน หลักการในรัฐธรรมนูญที่กล่าวมานี้ เป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการที่จะทำให้หลักการดังกล่าวนี้เป็นความจริงขึ้นมาได้ สังคมไทยต้องมีกฎหมายที่เป็นกติกาในการบริหารบ้านเมืองที่มีความเป็นธรรม ต้องมีกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประกอบด้วยบุคคลองค์กรและกระบวนการในการนำกฎหมายมาใช้บังคับด้วยความเป็นธรรม โดยยึด "หลักนิติธรรม" และมีกระบวนการยุติธรรมที่สามารถอำนวยความยุติธรรมให้ประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคภายใต้กฎหมายอย่างแท้จริง

ประเด็นปัญหาของเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับการสอบสวนตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้นำเอาประเด็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรแรกของระบบกระบวนการยุติธรรม ที่ทำหน้าที่อำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน โดยในอดีตที่ผ่านมา การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ถูกวิจารณ์ในการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องหาในคดีอย่างรุนแรง ว่าไม่คำนึงถึงหลักประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยมีคดีตัวอย่างที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์อยู่เป็นประจำว่า มีการใช้วิธีบีบบังคับ โดยใช้กำลังประทุษร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจต่อผู้ต้องหา ให้ยอมรับสารภาพในความคิดที่ถูกกล่าวหา เนื่องจากในอดีตกระบวนการจับกุมและออกหมายได้เอง ส่งผลถึงการควบคุม เพราะเมื่อตำรวจมีอำนาจควบคุมตัวอยู่นาน 7 วัน ประกอบกับความต้องการผลงานในการปราบปรามอาชญากรรมมากกว่าข้อเท็จจริงแห่งคดี ทำให้พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ต้องดำเนินการเพื่อให้ได้พยานหลักฐานทุกรูปแบบ เพื่อฟ้องผู้ต้องหาให้ได้ ส่งผลให้เกิดระบบค้นหาความจริง ไม่ใช่ค้นหาความจริงตามหลักการที่ได้วางไว้ จึงทำให้เกิดการจับกุมก่อนแล้วทำการสอบสวนในภายหลัง เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจส่วนใหญ่ไม่มีเวลามากพอที่จะทำการ

สืบสวนจนชัดเจนก่อนที่จะทำการจับกุม หลังจากนั้น ระบบก็จะสร้างสิ่งที่ต้องดำเนินการต่อไปให้ครบกระบวนการ คือเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการจับกุมแล้วบุคคลใดที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว จะยกเลิกภายหลังว่า เขาไม่ได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา อาจส่งผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้จับกุมนั้น ถูกฟ้องร้องดำเนินคดีในภายหลังได้

ปัญหาของระบบการสอบสวนนี้นับเป็นปัญหาสำคัญของระบบกระบวนการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากเป็นหน่วยงานแรกที่ได้สัมผัสกับผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และพยานหลักฐานต่าง ๆ ในการพิจารณา ซึ่งน้ำหนักคดีว่า มีเพียงพอที่จะดำเนินคดีอาญาหรือไม่ ซึ่งหากพนักงานสอบสวนทำการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยขาดจิตสำนึกของการเป็นผู้อำนวยความสะดวกยุติธรรมแล้ว มุ่งเน้นแต่ผลงานการจับกุม ก็จะส่งผลให้การกลั่นกรองพิจารณาคดีขั้นสอบสวน อาจเกิดความเสียหายได้

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบถึงสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวนของประเทศไทย กับต่างประเทศแล้ว นับว่าสิทธิของผู้ต้องหาในประเทศไทยยังมีสิทธิน้อยมาก แม้ประเทศไทยจะได้มีกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนไว้ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้กลับมิได้นำมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นในด้านบุคลากรสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือ และงบประมาณ เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนทั้งสิ้น โดยเฉพาะประเด็นด้านการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ที่นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของระบบการดำเนินคดีอาญา

### มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

เนื่องจากประเทศไทย ได้ประกาศใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 แล้วนั้น จนถึงปัจจุบันนี้ เป็นระยะเวลาพอสมควรแล้ว ซึ่งมีการแก้ไขข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนมากมาย โดยเฉพาะในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา ที่ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งในอดีตนั้น ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย มุ่งเน้นการนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ โดยพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้มีหน้าที่หลักในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมด แห่งคดีที่ถูกกล่าวหาว่ามีพยานหลักฐานพอฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลหรือไม่ จึงทำให้การปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ มุ่งเน้นการ

แสวงหาพยานหลักฐานทุกวิถีทางเพียงเพื่อให้สามารถสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลได้ ประเด็นนี้เองเป็นเสมือนอุปสรรคที่บั่นทอนสิทธิของผู้ต้องหาให้ลดน้อยลง เนื่องจากการมุ่งเน้นผลทางคดีเป็นประการสำคัญ

ดังนั้น ผู้ศึกษาในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้เล็งเห็นถึงสภาพปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น จึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงบทบาทการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมของไทยด้านการสอบสวนให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องหาที่สมควรได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ ด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อไป

### วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
2. ศึกษาทักษะของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
3. เพื่อศึกษาปัญหาความรู้ความเข้าใจและปัญหาอุปสรรคของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา
4. เพื่อแสวงหาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

### ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษานี้ ผู้ศึกษามุ่งศึกษาเฉพาะประเด็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ปัญหาอุปสรรคของพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทั้งนี้จะศึกษาจากประชากรกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพนักงานสอบสวน (สบ.1, สบ.2 และ สบ.3) ในเขตรับผิดชอบของกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม

### ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ อายุ สถานภาพการสมรส วุฒิกการศึกษา ตำแหน่ง ชั้นยศ ระยะเวลาในการปฏิบัติงานสอบสวน และปัจจัยแวดล้อมในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ได้แก่ ปริมาณงานที่รับผิดชอบ จำนวนพนักงานสอบสวน เครื่องมือเครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในงานสอบสวน ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน การพิจารณาความดีความชอบ

ตัวแปรตาม ได้แก่ ทักษะของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญา

### สมมติฐานในการศึกษา

1. ความรู้ ความเข้าใจในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญ 2540 ของพนักงานสอบสวนแตกต่างกัน จะมีทักษะในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาแตกต่างกัน
2. ปัจจัยภูมิหลังของพนักงานสอบสวนแตกต่างกัน จะมีทักษะในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาแตกต่างกัน
3. ปัจจัยแวดล้อมในองค์การมีผลต่อทักษะในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาแตกต่างกัน

### นิยามศัพท์ในการศึกษา

ผู้ต้องหาในคดีอาญา หมายถึง บุคคลผู้ถูกกล่าวหา ว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล โดยในการศึกษานี้ จะพิจารณาเฉพาะผู้ต้องหาซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีอายุเกินกว่า 18 ปีขึ้นไป

สิทธิผู้ต้องหา หมายถึง สิทธิที่กฎหมายได้กำหนดให้บุคคลซึ่งต้องตกเป็นผู้ต้องหา ได้รับการคุ้มครองและปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ซึ่งตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 241 บัญญัติว่า "ในชั้นสอบสวนผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้"

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา หมายถึง หลักประกันซึ่งผู้ต้องหาจะได้รับการคุ้มครองจากการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

บทบาทของพนักงานสอบสวนต่อการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวนตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งได้ดำเนินการด้วยความชอบธรรม ถูกต้องตามระเบียบกฎเกณฑ์ ที่ได้วางไว้ใน การอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่เข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรม

พนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน สำหรับกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ข้าราชการตำรวจ ซึ่งมีชั้นยศตั้งแต่ นายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญา ซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่า ได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน ซึ่งเขตอำนาจจะแบ่งตามเขตของแต่ละสถานีตำรวจ และการที่ตำรวจชั้นยศตั้งแต่ร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป จะทำหน้าที่สอบสวนได้ ต้องได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาให้มีหน้าที่สอบสวนด้วย (ในการศึกษาได้จำกัดขอบเขตเฉพาะพนักงานสอบสวนระดับสถานีตำรวจ เท่านั้น)

กระบวนการสอบสวน หมายถึง วิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ในการสอบสวน เพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ อันได้แก่ การรับคำร้องทุกข์ การสืบสวนหาข้อเท็จจริง เพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิด การจับกุมผู้ต้องหา การควบคุมผู้ต้องหา การปล่อยชั่วคราวหรือการประกันตัว การค้นหาเพื่อพบสิ่งของที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐาน และการเรียกตัวบุคคลมาสอบสวนปากคำแล้วจดบันทึกคำให้การไว้ เพื่อทราบข้อเท็จจริงหรือเพื่อพิสูจน์ความผิดที่กล่าวหา

หมายอาญา หมายถึง หนังสือบอกการ ซึ่งออกตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สั่งให้เจ้าหน้าที่ทำการจับกุม ชัง จำคุก หรือปล่อยผู้ต้องหา จำเลยหรือนักโทษ

ควบคุม หมายถึง การควบคุมหรือกักขังผู้ถูกจับ โดยเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ในระหว่างสืบสวนสอบสวน

ทนายความ หมายถึง บุคคลซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งส่วนหนึ่ง ในกระบวนการยุติธรรม และมีลักษณะเป็นสายงานอาชีพอิสระทางกฎหมายอย่างแท้จริง โดยต้องเป็นผู้ได้จดทะเบียนอนุญาตให้มีสิทธิประกอบอาชีพทนายโดยสมบูรณ์

การปฏิบัติงาน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

ปัญหาอุปสรรค หมายถึง ข้อขัดข้องซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน

ปัญหาการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน หมายถึง สภาพของข้อขัดข้องที่เป็น  
 ปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงานของพนักงานสอบสวน ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตาม  
 ระเบียบ กฎเกณฑ์ ตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้

สบ.1 หมายถึง รองสารวัตรสอบสวน

สบ.2 หมายถึง สารวัตรสอบสวน

สบ.3 หมายถึง หัวหน้างานสอบสวน

### ข้อจำกัดในการศึกษา

ประชากรซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นพนักงานสอบสวน  
 (สบ.1) ซึ่งมีระดับชั้นยศ ร.ต.ต.-ร.ต.อ. สำหรับสบ.2 และ สบ.3 นั้นมีน้อยมาก ดังนั้นข้อมูลที่ได้จึง  
 เป็นข้อคิดเห็นของ สบ.1 เป็นส่วนใหญ่นั้นเอง

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา  
 ในคดีอาญา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
2. ทำให้ทราบถึงทัศนะของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในการให้ความ  
 คุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา
3. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนตาม  
 กฎหมายรัฐธรรมนูญ
4. เป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน  
 ต่อไป